

Motion till riksdagen

1988/89:Jo834

av Lars Werner m. fl. (vpk)

Kemisamhället

För över tjugo år sedan kom Hans Palmstiernas bok "Plundring svält förgiftning" ut. Inom arbetarrörelsen fick den ett starkt positivt gensvar. Högt uppsatta tjänstemän inom miljöområdet däremot visade irritation över gensvaret: Palmstierna var en väckarklocka som ringde tidigt.

Hans hotbilder från 60-talet stämmer förödande väl överens både på ett nationellt och internationellt plan med dagens verklighet. De har förvärrats ytterligare – talet om ekologisk kris är enbart nytt som begrepp. Världskommissionen för Miljö och utveckling och dess FN-rapport bekräftar detta. Det är med Svenska Naturskyddsföreningens ord "av livsavgörande betydelse att dess uppdrag inte underskattas".

- Vpk vill tillägga: – Att FN-kommissionens s.k. Brundtlandrapport inte underskattas på samma sätt som ansvariga regeringar, parlament och miljömyndigheter gjort med de senaste decenniernas livsviktiga väckarklockor och deras arbete.

Arbetarrörelsen och miljöpolitiken

Arbetarrörelsen har av tradition anammat en optimistisk framtidstro. Oftast utan att analysera följderna av tillväxt, industrialisering och ständigt mer materiell produktion. Detta har lett till en ohållbar situation, mänskligt och resursmässigt.

- Vpk delar inte socialdemokratin syn på tillväxt som det enda som kan föra utvecklingen framåt. En sådan inriktning ger sken av att vara progressiv men betyder tvärtom att den fastnat i ett oreflekterande tillstånd. I den nyliberala anda som numera behärskar de flesta av Västeuropas regeringar har även den socialdemokratiska regeringen funnit sig till rätta.

Den s.k. harmoniseringen till EG riskerar att undergräva redan vunna framgångar på miljöområdet. När det gäller kemikoncernernas inflytande över lagstiftningen kommer det snarare att öka än minska. EG:s syn på vad som är tekniska handelshinder väcker stora farhågor. Ett aktuellt exempel är Danmarks respektive EG:s olika uppfattningar om cancerframkallande ämnen.

Kemisamhällets risker utgör ett stort och svåröverskådligt hot mot människor och miljö. Teknologiska landvinningar som utvecklar rena och resurssnåla transportlösningar kan hejda en katastrof. De måste stimuleras genom ekonomiska satsningar, vilka kan ske på bilismens bekostnad. Detta ligger inte i de stora koncernernas intresse men i folkflertalets.

År 1942 var antalet konstgjort framställda ämnen ca 600 000. Redan 1983 var motsvarande antal redan upp i 6 miljoner. Sedan dess har kemikalie"floran" ökat med 300 000 nya kemiska ämnen per år. Situationen är mycket svår att överblicka och helt omöjlig att hantera. En genomgång, gjord av amerikanska myndigheter visade att bara 18 % av de ämnen som ingår i läkemedel och 10 % av ämnen i s k pesticider är tillfredsställande undersökta beträffande hälsorisker. Sämst undersökta är vanliga handelskemikalier. I Sverige finns mer än 100 000 kemiska produkter i användning. De flesta av dessa kan medföra hälso- och miljörisker. Många saknar uppgifter om giftighet eller har också registrerats på mycket svaga grunder.

Kemikalieinspektionen

Trots en ny lagstiftning och trots Kemikalieinspektionens existens finns det i Sverige tiotusentals otestade kemikalier i omlopp. Varför har inspektionen inte ingripit mot dessa med lagens hjälp? Är det den statliga myndighetens uppgift att ta större hänsyn till kemiindustrins intressen än till människan och miljön? Naturligtvis inte! Men företagen inom området är starka och värnar hårt om sina vinstintressen.

- Vpk anser att Kemikalieinspektionen måste få förstärkta resurser – politiskt och ekonomiskt. Vi menar att inspektionen som ett instrument måste ha tillgång till ett fullständigt och öppet produktregister. Inget företag skall ha rätt att inför allmänheten kräva sekretess med hänvisning till "handelshinder" eller "affärshemligheter".

Den kemiska revolutionens drivfjäder

Det teknologiska språnget som togs på kemins område under andra världskriget visar att ingen teknologi är socialt neutral. Den är tvärtom i högsta grad politisk, både till sina inneboende egenskaper och i användning. Erfarenheter visar att utvecklingen varit dubbelbottnad och att den teknologiska processen innefattar starka destruktiva drag.

Andra världskriget drev fram krav på tekniska och kemisk-tekniska innovationer. En massproduktion av varor i helt nya material utvecklades då och under efterkrigstiden. I detta skede utvecklades många av de farligaste konstgjorda produkterna inom kemins område. Dioxinförorenade växtgifter är ett av flera skräckexempel som visar följderna av kapitalets vinstbegär. En aningslös tillväxttro på olika politiska nivåer underlättade utvecklingen mot allt fler och allt farligare produkter.

Under 80-talet har de ekonomiska resultaten för kemi- och läkemedelsjätarna överträffat alla deras förväntningar. Ständigt har man funnit nya produktområden och ämneskombinationer inom kemien. Kemikontoret, branschorgan för den svenska kemiska industrin, har redovisat högre vinster än någonsin.

”Vad kan vi tillåta?”

Mot. 1988/89

Jo834

Naturvårdsverket har i ett dokument angett viktiga principer för det framtida miljövårdsarbetet. Författarna kom fram till att det behövs en skärpning av nuvarande krav.

I skriften ”Vilken miljö kvalitet?” säger de att s.k. långlivade ämnen som inte naturligt finns i miljön över huvud taget inte bör spridas. Att ett ämne inte naturligt förekommer i miljön innebär att det blir svårare att förutsäga effekterna när det används. Ingen visste t ex från början att DDT skulle påverka äggskalens tjocklek hos havsörn. Detta är ett bevis på att det inte är meningsfullt att ens diskutera teoretiska gränser för vad som skulle kunna accepteras. Dessa långlivade naturfrämmande ämnen måste alltså förbjudas. Dioxiner är ett sådant exempel som dessutom kompliceras av att det kan bildas oavsiktligt som biprodukt.

– Vpk anser att de verksamheter som leder till dioxinutsläpp måste ifrågasättas. Söföbränning är en av flera verksamheter som sprider dioxiner till omgivningen, därför har vi i en särskild motion om återvinning och avfallshantering krävt att den skall avvecklas i hela landet. Men även biltrafiken och delar av processindustrin alstrar dioxiner och dibensofuraner och måste därför åtgärdas.

I enlighet med 1988 års vpk-motion om kemikaliehanteringen beslutade en majoritet i riksdagen överraskande:

– att ”målet måste vara att utsläpp av dioxin i princip upphör helt”. Uttalandet förpliktar, men trots detta har regeringen inte presenterats något åtgärdsprogram. Även i vårt land får barnen i sig dioxin med modersmjölken.

Nyligen har framhållits att bl. a. Ringhals använder stora mängder klor i sin kylanläggning. Lika lite som när det gäller lågdosstrålningen till luften och utsläpp av aktinider till vattnet har här gjorts någon grundläggande utredning om vilka konsekvenser detta har på lång sikt.

– Vpk kräver en fullständig kartläggning och redovisning av vilka verksamheter i samhället som resulterar i giftiga utsläpp av biprodukter. Ständigt har de ansvariga hänvisat till olika utredningar. Det är hög tid att lägga alla papper på bordet!

Nyanvändning av PCB är förbjuden, men PCB finns fortfarande i många transformatorer och kondensatorer. Ju äldre dessa blir, desto mer läcker de PCB. Det är angeläget att få ett utbyte till ständigt snabbt. Den tidigare nedgången av PCB-halter i Östersjön har under senare år förbytts i en uppgång, vilket är helt oacceptabelt.

– Vpk anser att PCB-problemet måste åtgärdas snabbare än hittills. En lag som förbjuder användningen av PCB-haltiga produkter skall senast 1990 komplettera tidigare lag.

Handel med miljöfarligt avfall

Flygande holländare kallas en del fartyg som irrar runt jorden i hopp om att något land skall ta emot deras laster som består av miljöfarligt avfall. De länder som ställer upp på att ta emot sådana laster är de allra fattigaste, de som i desperation griper varje halmstrå, som inte ser någon annan utväg att

förbättra sin ekonomi än genom att ta emot sådant som vi i västvärlden inte vet var vi skall göra av. Detta är ett osolidariskt och cyniskt beteende av industrinationerna.

Mot. 1988/89
Jo834

- Vpk föreslår att Sverige tar initiativet så att en internationell konvention upprättas som förbjuder all handel med miljöfarligt god. Som miljöfarligt bör även kärnkraftsavfall och allt annat radioaktivt nedsmittat material räknas.
- Vpk föreslår att Sverige genom sitt arbete i IMO och andra organisationer skall verka ännu hårdare för att all havsdumpning förbjuds och att internationell övervakning sker.
- Vpk anser att regeringen måste påskynda tillkomsten av ett internationellt avtal om transporter av miljöfarligt gods. De som finns nu räcker inte. Vad som är miljöfarligt i ett land betraktas ofta inte som miljöfarligt i ett annat.

Svar som det som gavs efter olyckan med uranhexafluorid utanför Belgien för några år sedan får inte förekomma. Då svarade en representant för det franska Eurodif "att det finns så mycket radioaktivitet i havet så lite till har ingen inverkan - det späds ut". Att attityden allmänt har varit liknande från industrins sida är ett av skälen till att våra hav blir allt mer förorenade.

Ett ekologiskt inriktat industrisamhälle

- Genom en annan hushållning än dagens och med en ekologiskt inriktad produktion kan samhället minska framställningen av onyttiga resursslukande varor.
- En övergång från material med skadliga och resursslukande effekter till miljövänligare material för tillverkning av nödvändiga bruksvaror kan bli nödvändigt.
- För att åstadkomma en annan hushållning och produktionsinriktning samt ett förändrat konsumtionsmönster måste en behovsprövning av i första hand kemiska ämnen och produkter införas.
- En förändring som i punkterna ovan skall ske i samklang med en solidarisk och rättvis fördelningspolitik såväl i Sverige som med hänsyn till människor i andra länder.

Vpk vill arbeta för att det skapas möjligheter för att få överblick över kemisamhället. Men Kemikalieinspektionen fungerar inte som det instrument som utlovats och måste därför få större maktbefogenheter och resurser.

Det behövs stora förändringar av den nuvarande makt- och industristrukturen innan kemisamhället kan avskrivas. Men redan nu går det att använda produktregistret som ett instrument om det byggs ut fullständigt och om det öppnas för demokratisk insyn. I registret skall finnas alla uppgifter om de ämnen och produkter som förekommer, var de förekommer, var tillverkningen finns och hur den sker. Hemligstämpel med hänvisning till tillverkarnas intressen måste bli omöjlig.

- Vpk föreslår att när produktregistret byggs upp och öppnas för demokratisk kontroll skall därtill en behovsprövning av alla nya och gamla kemiska varor införas.

Hemställan

Mot. 1988/89
Jo834

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen beslutar att Brundtlandkommissionens förslag skall utgöra riktmärke för samtliga departement i avsikt att harmonisera den svenska politiken med en hållbar utveckling.
2. att riksdagen hos regeringen begär ett program för att undanröja bildningen av dioxiner och dibensofuraner.
3. att riksdagen begär att regeringen skall ge kemikalieinspektionen i uppdrag att genomföra en fullständig kartläggning och redovisning av vilka samhällets verksamheter som resulterar i giftiga utsläpp av bl a biprodukter.
4. att riksdagen anslår medel till ytterligare 15 tjänster i enlighet med kemikalieinspektionens förslag.
5. att riksdagen beslutar att införa ett förbud mot användningen av PCB-haltiga produkter senast 1990.
6. att riksdagen hos regeringen begär om att den tar ett initiativ till en internationell förbudskonvention mot handel och havsdumpning av miljöfarligt gods i enlighet med motionens förslag.
7. att riksdagen hos regeringen begär ett effektivt agerande för att uppnå ett internationellt avtal om transporter av miljöfarligt gods.
8. att riksdagen beslutar att ett fullständigt och för demokratisk insyn öppet produktregister skall inrättas.
9. att riksdagen hos regeringen begär ett förslag om behovsprövning av alla gamla och nya kemiska varor.

Stockholm den 25 januari 1989

Lars Werner (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Viola Claesson (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Hans Petersson (vpk)